

Уређује: доц. др Софија Мићић

МЕДИЦИНСКЕ ФРАЗЕ (НЕ)ПРЕВОЂЕНЕ У ДУХУ НАШЕГ ЈЕЗИКА

Егон ФЕКЕТЕ

Институт за српски језик, Српска академија наука и уметности, Београд

КРАТАК САДРЖАЈ

Превођење медицинских термина с енглеског на српски подразумева придржавање лексичких и граматичких правила српског језика да би се добили одговарајући, прецизни и тачни преводни еквиваленти. Овај проблем постоји у превођењу термина који се у енглеском језику исказују синтагматски, низом речи које се не могу увек дословно превести, већ се у српском језику често морају изразити описним путем. Наведени су примери неадекватно преведених израза узетих из медицинских речника, књига и научних радова српских лекара с препорукама како побољшати ситуацију на овом пољу.

Процес интелектуализације и професионализације, осим усвајања нових знања и технологије, намеће одређене захтеве. Нарочито кад је посредни стручна терминологија, а посебно када је реч о терминима из области медицине. Свака струка, па и медицина, има потребе да усвоји изразе за појмове који у науци представљају новину, поготово такву за које нема домаћих лексичко-синтаксичких еквивалената или уходаних (или добрих) решења, посебно у приликама када се језички исказ преузима из других језика. Прилика за то најчешће искрсава при превођењу страних текстова, када смисао страног стручног садржаја ваља исказати нашим језиком. Проблем који се при том испољава обично се огледа у питању да ли и у којој мери страни исказ, фраза или термин треба или мора да одговара законитостима нашег тзв. општег (стандардног, књижевног) језика, а колико потребама тзв. функционалног стила струке, тј. када, начелно узев, не морају обавезно задовољавати одредбе језичког стандарда. Међутим, ваља истаћи да, поред извесне слободе у обликовању домаћих (преведених) стручних термина, обликованих само за потребе медицинске струке, треба, кад год је то могуће, настојати да језичке иновације буду ослоњене на опште језичке законитости и природу нашег језика, како исказ не би био не само некоректан, већ и такав који би могао створити тешкоће у разумевању реченог или написаног.

С обзиром на то да медицинска литература, нарочито превођена, отвара простор за различите интерпретације и аутохтоне иновације, услов који се при томе намеће јесте неопходна унификација и стандардизација медицинске терминологије грађе уопште. Нарочито отуда што научна информација, по природи ствари, мора тежити ограниченој полисемантизацији, а пуној прецизности и потпуној јасноћи онога што се стручним језиком предочава.

Рекло би се, међутим, да такве прецизности нема увек, што, и поред извесне слободе у стилу превођења, понекад одудара не само од језичке правилности и тачности, већ и од доброг поимања онога што се за-

право жели рећи. Разлог томе је обично двојак: или је посредни недовољно познавање природе језичког система, тј. природе страног, односно нашег језика, или и једно и друго, што се често испољава у тзв. буквалном преводу. Познато је да сваки језик има свој начин не само конструкције реченице, већ и творбе речи, који није или не мора увек бити компатибилан с истим одликама другог језика. Буквални превод, који често указује на недовољну језичку (ваљда не и стручну) информативност превода, најчешће отуда генерише језички неприродан, а понекад и нетачан превод.

У преводној литератури, медицинским изјављеницима или докторским научним радовима могу се запазити неприкладни преводи као: према енглеском изразу *informed consent* буквалним преводом добијен је српски израз „обавештени пристанак”. Реч је о особи или болеснику који би могао (или требало) да буде подвргнут неком медицинском експерименту за који је потребан његов пристанак. Очигледно, преведени израз „обавештени пристанак” је језичка нелогичност, јер произилази да „обавештен” треба да буде „пристанак” уместо – особа; у овом случају то је болесник који је као добровољац укључен (или треба да буде укључен) у неко медицинско истраживање или медицински експеримент, на шта и треба да да свој пристанак. С обзиром на све то, очекивало би се да коректан превод с енглеског гласи: „пристанак болесника који је обавештен” или „пристанак обавештеног болесника” и сл., а никако онако како је у преводу казано [1].

Слично је и с преводом енглеске фразе *plasma cortisol*. Наши лекари то преводом као „плазма-кортизол” или „кортизол плазме”, а заправо је реч о хормону, супстанци (кортизолу) надбубрежне жлезде која се налази у течности (плазми) која остаје после уклањања крвих зрнаца из крви; сходно томе, ваљани превод би гласио: „кортизол у плазми”, а не како је погрешно употребљено.

Још је необичније да се енглеска трочлана синтагма *prostate specific antigen (PSA)* преводи као „проста-та-специфичан антиген”, као што се и израз *graft sur-*

vival rate неприкладно преводи са „стопа преживљавања транспланта”. У првом примеру превод „проста-та-специфичан антиген” је ван језичке разумљивости, будући да није јасно да ли је именица *iprosīaiāa* употребљена у придевској или именичкој функцији. Ако је у придевској, значење би било „простатни”, „простатски” (или сл.) „специфични антиген”, што, по свој прилици, ни значењем, ни морфолошким обликом не одговара добром језичком исказу; уколико је именица *iprosīaiāa* употребљена у именичкој функцији, онда би превод (према мишљењу стручњака) морао да гласи „антиген специфичан за простату”, што задовољава и језичку норму и логику ствари [2]. Када је у питању израз „стопа преживљавања транспланта”, очигледно је да је посредни језичка забуна. Наиме, није се хтело рећи да је реч о стопи „преживљавања транспланта”, већ о стопи преживљавања (болесника) „с трансплантом”, „онима којима је уграђен трансплант” или сл., па је израз *graft survival rate* тако и требало превести.

Буквалном (неприкладном) преводу одговара и назив „Државни ментални здравствени центар” (за енглески назив *Community Mental Health Center*), мада би у духу нашега језика и ради тачности информације боље било рећи „Државна установа (центар или сл.) за ментално здравље”, јер није реч о „менталном центру”, већ о центру (установи) за ментално здравље [3].

И, најзад, да укажемо на још један случај. Енглески медицински израз *corticotropin-like intermediate lobe peptide* преводи се са „кортикотропни средње режањски пептид”. Рекло би се да су овде у језичком нескладу неколике особине. Употребљен је придев *режањски*, изведен од именице *режањ* (део неког телесног

органа који се нечим одваја од осталих делова); дакле, облик придева који у српском језику није у функцији, а и нема потребе да се генерише јер је заправо реч о именици *режањ* и о беланчевинастом хормону сличном хормону који се лучи, па би коректан превод израза *corticotropin-like intermediate lobe peptide* требало да гласи „пептид средњег режања сличан кортикотропину”, а не „кортикотропни средње режањски пептид”, при којем се не зна шта је чему детерминативна, а шта управна реч [4].

Очигледно је да медицинска терминологија и фразеологија морају да буду у складу с елементарним својствима језика, нарочито онда када нема јаких разлога да се терминологијом наруше основне одлике језичког система. До тога најчешће долази, као што је поменуто, или услед неразумевања значења било страног, било нашег језика, или услед језичких огрешења која настају буквалним преузимањем страног језичког материјала на начин који је туђ нашем језичком систему и говорној пракси. Отуда овакве појаве не би требало да се укорене у ни у стандарднојезичкој говорној реализацији, нити у стручној литератури и пракси, која, осим научне потврде, претпоставља и стручну језичку нормативност.

ЛИТЕРАТУРА

1. Oxford GNQV Advanced Health and Social Care. Oxford: Oxford University Press; 1996.
2. Iz doktorske disertacije sa Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu; 2007.
3. Dorland's Illustrated Medical Dictionary. 27th ed. WB Saunders Company; 1988.
4. Rečnik srpskohrvatskog književnog jezika Matice srpske, 1-6. Novi Sad: Matica srpska; 1990.

ENGLISH MEDICAL PHRASES (MIS)TRANSLATED IN SERBIAN

Egon FEKETE

Institute for the Serbian Language, The Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade

ABSTRACT

Translation of medical terms from English into Serbian implies observing lexical and grammatical rules of the Serbian language in order to have appropriate, precise and correct translation equivalents. The problem exists in translating complex phrases, because English has a compounding feature whereas the same idea in Serbian has to be descriptively expressed. Examples of inadequately translated terms taken

from medical dictionaries, books and research papers of Serbian doctors are presented with suggestions how to remedy the situation.

Prof. dr Egon FEKETE
Nikole Tesle 5, 11000 Beograd
E-mail: egon@ptt.yu